

FARMACEVTSKE OBLIKE ZDRAVIL: ZAKAJ ZDRAVILO NI VEDNO LE TABLETA?

Ko pomislimo na zdravilo, večina ljudi najprej pomisli na tableto. V resnici pa zdravila najdemo v obliki številnih farmacevtskih oblik, kot so kapsule, sirupi, kapljice, kreme, mazila, pršila, inhalatorji in druge. Izbira farmacevtske oblike namreč ni naključna, ampak je del premišljene zasnove zdravljenja, ki je odvisna od učinkovine, bolezni in potreb posameznika.

Nekatere učinkovine morajo v telesu delovati hitro in kratek čas, druge pa enakomerno skozi ves dan. Ene morajo priti neposredno v pljuča, druge na kožo ali sluznico, nekatere pa je treba zaščititi pred razgradnjo v želodcu. Farmacevtska oblika zato ni zgolj »nosilec« zdravilne učinkovine, temveč pomemben del delovanja zdravila.

Kaj sploh so farmacevtske oblike?

Farmacevtska oblika je tesno povezana z načinom uporabe zdravila. Njena naloga je zagotoviti, da učinkovina doseže ustrezno mesto delovanja, pri tem pa mora biti uporaba za bolnika kar najbolj enostavna, varna in sprejemljiva.

Poleg zdravilne učinkovine so v farmacevtski obliki prisotne tudi pomožne snovi - skrbno izbrane sestavine, ki pomembno soustvarjajo končno obliko zdravila in njegovo uporabniško izkušnjo. Lahko npr. izboljšajo okus, zagotavljajo ustrezno stabilnost zdravila in omogočajo, da se zdravilo sprošča ob pravem času in na pravem mestu v telesu.

Ista učinkovina je lahko na voljo v več farmacevtskih oblikah, vendar vse niso enako primerne za vsakogar ali za vsak namen. Zato so vprašanja, kot so »Zakaj sem dobil kapsule in ne sirupa?« ali »Zakaj moram pogoltniti celo tableto?« povsem smiselna.

- **Zakaj obstaja toliko različnih farmacevtskih oblik?**

Zdravilo deluje tako kot pričakujemo le, če je prilagojeno bolniku, bolezni in načinu delovanja. Nekateri težko pogoltnejo tableto, otroci raje popijejo sirup, pri bolečem grlu so praktične pastile ali pršila, pri suhi in razdraženi koži pa kreme ali mazila. Inhalatorji omogočajo dostavo učinkovine v dihala, nekatere oblike pa so zasnovane za enakomernejše sproščanje skozi daljši čas. Farmacevtska oblika zdravila zato ni stvar naključja, temveč namena.

Tablete in kapsule: najbolj znane, a ne vedno preproste

Tablete sodijo med najpogostejše uporabljene farmacevtske oblike. Omogočajo, da dobimo ustrezen odmerek zdravilne učinkovine, so priročne in enostavne za uporabo ter shranjevanje. Vendar niso vse tablete enake. Razlikujejo se po tem, kako hitro dosežemo učinek in kdaj ter kako pogosto jih je najbolje vzeti. Nekatere omogočajo hiter učinek, za druge pa je pomembno, da učinek traja dlje časa. Posebno skupino predstavljajo gastrorezistentne tablete, ki imajo posebno oblogo in se raztopijo šele v črevesju. Tako se zaščiti učinkovina pred želodčno kislino in zmanjša morebitno draženje želodca. Prav zato je pomembno, da tableto vzamemo v skladu z navodili, saj čas in način jemanja vplivata na učinkovitost zdravila.

Podobno velja za kapsule. Trde kapsule pogosto vsebujejo praške ali zrnca, mehke kapsule pa so napolnjene s tekočino ali pasto. Nekatere kapsule se v določenih primerih lahko odprejo, vendar to nikakor ne velja za vse. Odstranitev ovojnice lahko v nekaterih primerih namreč pomembno spremeni delovanje ali varnost zdravila. Če imate težave s požiranjem, je pogosto bolje poiskati ustrezno alternativo, na primer tekočo farmacevtsko obliko ali obliko, ki se v vodi ali ustih raztopi.

- **Zakaj nekaterih tablet ne smemo deliti, gristi ali drobiti?**

To je eno najpogostejših vprašanj v lekarni – in povsem upravičeno. Pri nekaterih tabletah sta obloga ali posebna sestava pomembni zato, da zdravilo deluje pravilno. Če takšno tableto zdrobimo ali pregriznemo, bo lahko učinek takšnega zdravila slabši ali pa bo možnost neželenih učinkov večja. Po drugi strani pa pri nekaterih tabletah obloga nima bistvenega pomena za delovanje zdravila, temveč predvsem olajša požiranje ali prikrije neprijeten okus. Ker pa razlike niso vedno razvidne na prvi pogled, si je najbolje zapomniti preprosto pravilo: tableto delimo ali drobimo le, če je to jasno navedeno v navodilu ali če tako svetuje farmacevt oziroma zdravnik.

- **Ali ste vedeli?**

Pri nekaterih tabletah s podaljšanim sproščanjem se lahko v blatu pojavi ostanek, ki je videti kot nerazpadla tableta. To še ne pomeni, da zdravilo ni delovalo. Pri takšnih tabletah se namreč med prehodom skozi prebavila sprosti zdravilna učinkovina, medtem ko se ogrodje tablete lahko izloči skoraj nespremenjeno. Če pa imate kljub temu občutek, da zdravilo ne učinkuje, je takšno opažanje vsekakor razlog za posvet v lekarni ali pri zdravniku.

Ko požiranje ni enostavno: tekoče farmacevtske oblike

Za otroke, starejše in vse, ki težje požirajo trdne farmacevtske oblike, so pogosto primernejši sirupi oziroma druge tekoče oblike. Tekočo farmacevtsko obliko mora pacient pred uporabo dobro pretresti, odmerek pa natančno odmeriti s priloženim merilnim pripomočkom, kot so žlička, brizga ali kapalka. Navadne kuhinjske žličke niso zanesljive, saj se njihov volumen razlikuje, kar lahko privede do premajhnega ali prevelikega odmerka.

Ko je težava na koži ali sluznicah: mazila, kreme, geli, kapljice in pršila

Kadar je težava omejena na kožo ali sluznico, je pogosto smiselno uporabiti farmacevtsko obliko, ki deluje lokalno. Tako lahko namreč dosežemo visoko koncentracijo zdravilne učinkovine na mestu delovanja, ob tem pa manj obremenimo preostali del telesa. Na koži tako uporabljamo mazila, kreme in gele. Mazila so praviloma bolj mastna in primerna za zelo suho, luskasto kožo. Kreme se običajno hitreje vpijejo in so prijetnejše za nanos, geli pa pogosto delujejo hladilno in so uporabni na poraščenih predelih kože, ker navadno niso mastni.

Kapljice in pršila uporabljamo predvsem pri zdravljenju oči, ušes in nosu, kjer je pomembno, da zdravilo nanesemo neposredno na mesto težave in ga tam čim dlje zadržimo. Pri uporabi kapljic za oči in ušesa sta pomembna pravilen položaj glave in to, da po nanosu nekaj časa počakamo, pri nosnih pršilih pa je potrebna ustrezna tehnika uporabe, ki vam jo lahko pokaže farmacevt v lekarni ob izdaji pršila. Pri

farmacevtskih oblikah za oko mora biti uporaba še posebej skrbna, saj je pomembno ohranjanje sterilnosti, zato se konice kapalke ne smemo dotikati.

Inhalatorji: majhne naprave, velika razlika

Pri zdravilih za inhaliranje je pomen farmacevtske oblike še posebej očiten, saj mora le-ta učinkovino dostaviti neposredno v pljuča. Učinkovitost inhalatorja pa je v veliki meri odvisna od pravilne uporabe. Posamezni tipi inhalatorjev se namreč med seboj razlikujejo, zato zahtevajo različen način priprave, vdihavanja in čiščenja. Čeprav se uporaba morda zdi preprosta, je povsem običajno, da tudi izkušeni uporabniki občasno potrebujejo ponoven prikaz. To ni nič nenavadnega, ampak pomemben del pravilne in učinkovite uporabe zdravila.

Alternativne poti zdravljenja: svečke in vaginalne oblike

Ko tableta ni najboljša izbira, obstajajo tudi druge poti, ki so lahko bolj učinkovite in primernejše za bolnika. Rektalne oblike, kot so svečke, so tako lahko posebej uporabne pri dojenčkih in majhnih otrocih, pa tudi takrat, ko bolnik bruha, težko požira ali kadar želimo lokalni učinek v danki. Vaginalne oblike pa se uporabljajo predvsem za lokalno zdravljenje okužb, hormonsko zdravljenje ali preprečevanje zanositve. Tudi pri teh farmacevtskih oblikah velja, da je pravilna uporaba pomemben pogoj za dober učinek.

Injekcije, infuzije in implantati: ko ne gre drugače

Parenteralne oblike, kot so injekcije, infuzije in implantati, omogočajo, da zdravilna učinkovina zaobide prebavila in vstopi neposredno v tkivo ali krvni obtok. Tak način uporabe zagotavlja hiter in predvidljiv začetek delovanja ter omogoča natančnejše odmerjanje.

Uporabljamo jih takrat, ko učinka ne moremo doseči drugače, na primer pri urgentnih stanjih, ko želimo najhitrejši učinek ali pri zdravilih, ki drugače ne bi delovala. Znan primer je inzulin, ki si ga bolniki s sladkorno boleznijo večinoma injicirajo sami s pomočjo peresnikov, tak način zdravljenja pa zaradi zahtevnosti izvedbe vedno zahteva ustrezno učenje, natančnost in skrb za pravilno uporabo.

Za konec

Farmacevtska oblika zdravila je pomemben del njegovega delovanja. Omogoča, da učinkovina deluje tam, kjer je potrebna, ob pravem času in na način, ki je za bolnika čim bolj varen in enostaven. Če vas pri zdravilu karkoli preseneti, npr. njegova oblika, okus ali navodila za uporabo, se obrnite na farmacevta. Pravilna uporaba in razumevanje je namreč ključ do učinkovitega in varnega zdravljenja.

1. Kaj pomeni izraz 'farmacevtska oblika zdravila' in katere vrste poznamo? - Lekarniška skrb - Svetovanje - Gorenjske lekarne [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.gorenjske-lekarne.si/svetovanje-clanek/kaj-pomeni-izraz-farmacevtska-oblika-zdravila-in-k>
2. Farmacevtske oblike zdravil [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.lekarnaljubljana.si/info/farmacevtske-oblike-zdravil-2102>
3. Javna agencija Republike Slovenije za zdravila in medicinske pripomočke. Formularium Slovenicum: standardni izrazi za farmacevtske oblike, načine aplikacije in vsebnike [Internet]. Ljubljana: JAZMP; [citirano 2026 May 10]. Dostopno na: Formularium Slovenicum.
4. Od A (aktivne učinkovine) do Z (zdravila) [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.nasa-lekarna.si/clanki/clanek/od-a-aktivne-ucinkovine-do-z-zdravila/>
5. Košmrlj A. Farmacevtske oblike zdravil in njihova pravilna uporaba. Medicinski razgledi [Internet]. 2007 [citirano 2026 May 10];46(4):243–248. Dostopno na: Medicinski razgledi PDF.
6. Farmacevtske oblike zdravil za otroke in njihova pravilna uporaba [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.lekarnaljubljana.si/info/farmacevtske-oblike-zdravil-za-otroke-in-njihova-p>
7. Tablete - Lekarniška skrb - Svetovanje - Gorenjske lekarne [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.gorenjske-lekarne.si/svetovanje-clanek/tablete>
8. Kako pravilno zaužijemo tablete ali kapsule? | Goriška Lekarna [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.goriskalekarna.si/svetovanje/vprasanja-odgovori/kako-pravilno-zau%C5%BEijemo-tablete-ali-kapsule>
9. Krka [Internet]. [cited 2026 May 10]. Zdravila s podaljšanim sproščanjem. Available from: <https://www.krka.si/izdelki/znanost-in-tehnologija/dosezki/zdravila-s-podaljsanim-sproscanjem/>
10. Sproščanje in absorpcija določata način uporabe zdravil / Pomurske lekarne [Internet]. 2014 [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.pomurske-lekarne.si/tocka-zdravja/sproscanje-in-absorpcija-dolocata-nacin-uporabe-zdravil>
11. Pravilna in varna uporaba različnih farmacevtskih oblik pri otrocih - Nosečnost in otroci - Svetovanje - Gorenjske lekarne [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.gorenjske-lekarne.si/svetovanje-clanek/pravilna-in-varna-uporaba-razlicnih-farmacevtskih-oblik-pri-otrocih>
12. Mazila - Lekarniška skrb - Svetovanje - Gorenjske lekarne [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.gorenjske-lekarne.si/svetovanje-clanek/mazila>
13. Pravilna uporaba kapljic in mazil za oko pri otrocih - Nosečnost in otroci - Svetovanje - Gorenjske lekarne [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.gorenjske-lekarne.si/svetovanje-clanek/pravilna-uporaba-kapljic-in-mazil-za-oko-pri-otroc>
14. Farmacevtske oblike za inhaliranje - Lekarniška skrb - Svetovanje - Gorenjske lekarne [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.gorenjske-lekarne.si/svetovanje-clanek/farmacevtske-oblike-za-inhaliranje>

15. Rektalne farmacevtske oblike - Lekarniška skrb - Svetovanje - Gorenjske lekarne [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.gorenjske-lekarne.si/svetovanje-clanek/rektalne-farmacevtske-oblike>
16. Vaginalne farmacevtske oblike - Lekarniška skrb - Svetovanje - Gorenjske lekarne [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <https://www.gorenjske-lekarne.si/svetovanje-clanek/vaginalne-farmacevtske-oblike>
17. PRAVILNA IN VARNA UPORABA ZDRAVIL | Lekarna Mozirje [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <http://www.lekarna-mozirje.si/strokovni-clanki/pravilna-in-varna-uporaba-zdravil/>
18. Kako injicirati inzulin. Sladkorna bolezen [Internet]. [cited 2026 May 10]. Available from: <http://sladkorna.si/inzulin-in-zdravila/kako-si-injicirati-inzulin/>

Prispevek je nastal v sodelovanju s Fakulteto za farmacijo UL v okviru projekta PUŠ v delovno okolje 2024-2027.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VISOKO ŠOLSTVO,
ZNANOST IN INOVACIJE

Sofinancira
Evropska unija